

Jestřebí hory jsou podkrkonošskou oblastí, do které především patří město Úpice s přilehlým okolím. Připomenou jen několik názvů: Malé a Velké Svatoňovice, Batňovice, Havlovice, Suchovršice. Že vám to něco říká? Otec bratří Čapků bydlel se svou rodinou v Úpici celkem sedmáct let (1890-1907). Je velice pravděpodobné, že se také staral o zdraví manželů Budínských i jejich čtyř dětí. Maminka Josefa Budínská byla dcerou úpického obuvníka Viktorina Burše a své nové příjmení přijala sňatkem s Josefem, synem učitele A. Budínského ze Slatiny. V dědečkových kantorských šlépějích kráčel svým životem Josefův syn jménem Jan. Narodil se ve stejném roce jako malíř Josef Čapek (*23. 3. 1887 Hronov), takže na úpické obecné škole byli velmi pravděpodobně spolužáci.

Jan Václav Budínský (*21. 8. 1887, ~ 24. 8. 1887 Úpice) přišel na svět jako poslední potomek úpického obchodníka se střížním zbožím, ... jehož jakosti dobře rozuměl a špatné zboží se u nás zásadně nevedlo. Obchod vedla hlavně matka, rozuměla ženám, jež chodí více nakupovat, než muži. Školní vzdělání měli malé. Otec toho odborného nabyl v úpravě tkalcovny, kde pracoval. Matka po obecné škole získala další vědomosti i cvičením v šití prádla. Pracovali a šetřili - šetřili, aby si mohli zavést obchod. Před tím otec ještě „hauzfoval“, tj. nabízel plátno a jiné rozmanité zboží po domech, nose je v ranci na zádech. Byly jsme čtyři děti. Nejstarší sloužil u pošty, druhorozený zemřel ve dvaceti letech na tuberkulosu. Třetí je sestra Marie, učitelka řečí v České Skalici, která zůstala svobodná. Jako čtvrtý jsem tu řadu zakončil já.*

Po dvou třídách měšťanky (1898-1900 Úpice) pokračoval Jan III. třídou „v Němcích“, což byla povinnost, uložená dětem obchodníků a živnostníků z pohraničí. V dalším školním roce maturoval v Úpici a pak byl přijat na C. k. učitelský ústav v Hradci Králové. *Tatínek chtěl mít ze mne učitele. Měl jsem slušné hudební nadání a jeho pěstění na učitelském ústavu mi oslazovalo nechutenství jiných předmětů, vyžadujících veliké trpělivosti a přemýšlení. Ten tajemný závoj (k čemu to je, jaký to má smysl) se nám odhaloval teprve, když jsme se v životě učitelském střetávali s různými potížemi. Se základy povah, s problémem, jak zmocí odpor kladený našemu pedagogickému úsilí samotnou přirozeností dítěte (těkavost a jiné vady). Učil jsem děti, ale ony dávaly těžké lekce také mně. Právě ty nejslabší mne naučily nejvíc: 1.) myšlení, jak najít schůdnou cestu i pro ně, 2.) trpělivosti a lásce, při níž i tvrdá cesta měkne a za 3.) hledání toho elixíru, kterým se chuť k učení podporuje.*

Co tehdy nebylo nijak neobvyklé, je dnes pozoruhodné a téměř nemyslitelné. Mám na mysli skutečnost, že místa působení J. Budínského můžeme prakticky počítat na desítky. Po absolvování učitelského ústavu r. 1906 pobyl krátkodobě na několika místech jako výpomocný učitel, aby pak v dalších čtyřiceti letech působil celkem na osmnácti školách, na některých i opakovaně. Což je doloženo dochovanými dekrety o jmenováních do funkce. Těchto listin je celkem 32, rozumí se včetně opisů a dalších přípisů s duplicitním obsahem. O přeložení do určitého okresu rozhodovala Zemská školní rada v Praze. Příslušná okresní školní rada pak pedagogům oznamovala prakticky totéž a následně ho z vlastní pravomoci zaměstnávala v daném okrese, podle potřeby i na různých školách.

V letech 1906 až 1914 to bylo Turnovsko, kde Jan Budínský praktikoval do r. 1910 coby „zatímní učitel“, od 6. 1. 1911 jako „definitivní učitel“. Určitým mezníkem na jeho dráze byla základní vojenská služba a následná mobilizace r. 1914. Pro stanovení výše penze mu byly započteny více než dva válečné roky. Jak, kdy a čím pro něho válka skončila, to bohužel nevíme. Pak se z přímého nařízení ministerstva školství ocitl na dva školní roky dokonce až v Trenčianských Teplicích (1919-1921). Od září 1921 do srpna 1923 učil podle dekretu náhodské školní rady na obecné škole v Olešnici (dnes m. č. Červeného Kostelce), aby se pak konečně ve školním roce 1923/24 vrátil do svého rodiště. Podrobný výčet všech míst, kde Budínský dále během svého života vyučoval, by byl poněkud zdlouhavý a únavný. Zůstaňme tedy jen u těch délkou pobytu výraznějších.

K 1. září 1923 nastoupil Jan Budínský jako definitivní učitel na úpické obecné škole, kde sám býval před třiceti lety prvňáčkem. Školní budova v ulici Pod Farou čp. 2 sloužila po II. sv. válce jako učňovský internát dlaždičům, vahařům, také tu byly učebny SOU Vánoční ozdoby, dále i klempířství a dnes je tu prodejna Diakonie. Po třech letech se Budínský dekretem ze srpna 1926 stal řídícím učitelem obecné školy v Suchovršicích, kde je dnes mateřská školka.

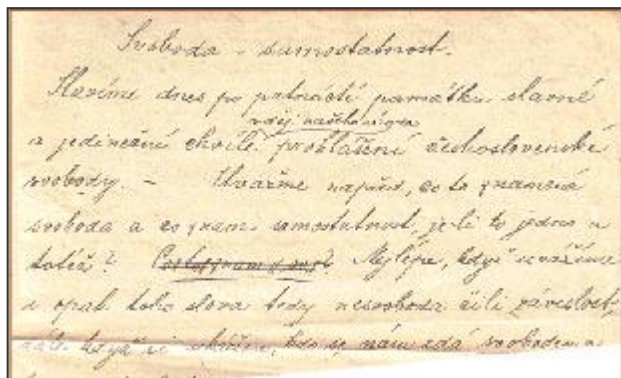
Tehdy mu bylo šestatřicet roků a už byl tou dobou zřejmě ženatý. Můžeme tak usuzovat z data narození prvního dítěte Anny, narozené 4. 9. 1924 v Úpici. Druhý byl Jan, narozený 10. 2. 1929 rovněž v Úpici. A kdepak se nám asi jejich rodiče seznámili? Nabízí se hypotéza, že to bylo v letech 1921 – 23, kdy Budínský podléhal Okresní školní radě v Náchodě a učil v Olešnici. Berta mohla pobývat ve své rodné obci Babí u Náchoda (dnes m. č. Náchoda) a tato dvě místa jsou od sebe vzdálena asi 8 km.

Albertina Budínská nosívala před svatbou dívčí jméno Bertina Hejzlarová. Od manžela ji dělilo přibližně osm let. Dochovaná vysvědčení se však v jejich personálních značně liší, je z čeho vybírat. Počínaje daty narození **1. 1. 1896** na vysvědčení ze 16. 9. 1907, které vystavila M. B. Kohelová a **31. 12. 1896** (zapsal 8. 7. 1909 třídní učitel J. Mikan), o rok později nacházíme údaj **30. 12. 1895** (vysvědčení z 2. 7. 1910, třídní M. Doubková) a konče správným zápisem o datu Bertina narození jako **31. 12. 1895** (zapsáno 5. 7. 1913, A. Masaryková). Jako

* Z nedatovaného a nedokončeného textu J. Budínského „Krátký nástin života mého“.

místo narození je obvykle uváděna obec Babí v tehdejší okrese Náchod. Zmíněná M. Doubková (Jubilejní městské dívčí lyceum císaře a krále Františka Josefa I. v Hradci Králové) překvapivě uvádí „Rabí v Čechách“. Babí/Rabí - jak se říká: „Hodinky nebo holinky, obojí se natahuje...“. Bertina svoje vzdělání zakončila v roce 1912, a to dvěma roky na dívčím lyceu v Praze VII (Holešovice, zřízeno 1909), kde byla po celou dobu její třídní učitelkou Dr. Alice G. Masaryková (*3. 5. 1879 Vídeň, +5. 11. 1966 Chicago). Její údaje o datu a místě Bertina narození potvrzuje nedatovaný služební výkaz J. Budínského. Slečna profesorka, mladá dcera příštího prezidenta, nejprve učila od r. 1906 na lyceu v Českých Budějovicích a do Prahy přešla ve školním roce 1910/11.

Zůstaňme i nadále při faktech. Budínský byl veden jako definitivní řídící učitel obecné školy v Suchovršíčích pouhé tři školní roky, tedy do konce srpna 1929. Od září 1929 byl def. učitelem na pětiřídce v Nové Pace, ale již za dva roky spadl pod pravomoc tehdejšího okresu Dvůr Králové. Ačkoli v roce 1932 zahájila v Úpici činnost nová Masarykova obecná škola II. okruhu (dnes jedna z nejlepších „základek“ v kraji, ZŠ Úpice – Lány), zůstává Budínský řídícím učitelem obecné školy ve Verdeku u Dvora Králové.

Ukázku rukopisu (obr. vlevo) - zřejmě jde o koncept školního projevu Budínského - lze podle obsahu označit rokem 1933. Po třech letech jej Zemská školní rada přeložila na Pardubicko, kde učil v Bohdanči, aby byl dále v roce 1937 nakrátko „převelen“ ještě do Chrudimi. Teprve k 1. 7. 1937 se s rodinou ocitl ve Slatiňanech, kde zřejmě působil nejdéle. Tam mu také bylo roku 1942 zasláno oznámení o vzniku nároku na trvalý odpočinek.

Z drobných útržků pracovních poznámek je zřejmé, že přes nezbytnou všestrannost učitele obecné školy zůstávala jeho doménou hudební výchova a počty. Dokazují to drobné notové zápisky i útržky písňových

textů, dále také koncept velmi zajímavého dopisu školnímu inspektorovi a zároveň redaktorovi tiskoviny „Školské reformy“. Jde o několikastránkový výklad, jak používat novou učební pomůcku – místo prostého kuličkového počítadla měl být zaveden typ s dvoubarevnými kuličky. Modré posunovací kuličky představovaly záporné číslo a červené kladné. Přestože kromě principu je tu vysvětlována řada výhod, užívání tohoto počítadla brzy zaniklo.

Na skutečný odpočinek pak Budínský odešel až na podzim roku 1947, jako bydliště jsou v té době uvedeny Slatiňany čp. 338. Mohlo jít o byt učitelský, ale možná i zcela jiné okolnosti zapříčinily, že již od prosince téhož roku žil Jan Budínský v Žitenicích čp. 213 v okrese litoměřickém. Toto bydliště je znovu doloženo k datu 19. února 1955 úctem Ústeckých uhelných skladů. Obsahem dopisu od královéhradeckého spolužáka s datem 25. 2. 1958 (adresovaného rovněž do Žitenic) je téma chystaného zářijového sjezdu absolventů učitelského ústavu v Hradci Králové, tj. výročního setkání po padesáti letech.

Jediná dostupná, bohužel neoznačená skupinová fotografie, byla zřejmě pořízena právě tehdy v Hradci Králové. Pro nás tento snímek zůstává vpravdě cimrmanovským - některý z pánů je zcela jistě Jan Budínský. Snad můžeme vyloučit jen postavu, sedící na čestném předním místě mezi dámami. Byl to nejspíš organizátor těchto učitelských sjezdů, jakýsi pan Jiří Pilnáček, tehdy žijící na severní Moravě.

Kdy Jan a Albertina zemřeli, to bohužel nevíme, ale můžeme předpokládat, že oba dožili v Žitenicích. Posledním datovaným dokumentem je psaní z České Skalice, odeslané 30. srpna 1963. Marie v něm důrazně rozmlouvá svému šestasedmdesátiletému bratrovi stěhování do Nové Paky - poukazuje na stáří a velké finanční náklady. V textu oslovuje pouze „Jenka“ - zdá se tedy, že její švagrová Berta již nežila.

Když někdy staneme u neznámého, zanikajícího a opuštěného hrobu, míváme neurčitý pocit něčeho ztraceného - že už není v naší moci pro toho neznámého zemřelého ještě něco udělat. Snad jeho pozůstalí už také nežijí, a tak se tiše rozplývají poslední stopy po jednom konkrétním životě. Jinak je tomu s případným zcela náhodným nálezem listinné pozůstalosti. Torza dokumentů, dopisy či fotografie, jež byly spolu se zemřelým „pohřbeny“ kamsi do sklepa, na půdu, někdy rovnou do kontejneru, jsou zájemci o rodopis velkým lákadlem. Čím zaprášenější, tím tajemnější. Vábí nás, abychom to „něco“ k připomínce onoho neznámého přece jen zkusili podniknout. A tak jen díky paní Vladimíře Tomanové z Prahy 6, která zachránila jednu velice omšelou desku s poněkud devastovaným obsahem, mohlo být napsáno toto vyprávění.

Vysvědčení dospělosti

pro

školy obecné.

Jan Budínský
 narozený dne 21. měs. srpna r. 1887 v *Ufici* v *Čechách*,

katolického vyznání náboženského, vzdělával se v *T. T. ti* měst.

školy v Ufici (1898-1900), pak v T. T. ti střední školy (aktuel

schule) v Hirschbergu (Puski' škole) (1904), pak v T. T. ti

měst. školy v Ufici (1904), a v T. T. ti, v c. k. učitel. ústavu

v Bratce Chaloví (1906).

a podnikl v měsíci *červnu a září* 1906 zkoušku dospělosti na

c. k. českém ústavě ku vzdělání učitelů v Bratce Chaloví,

kteřoužto prokázal prospěch, jak následuje:

v učebných předmětech povinných:

v nauce náboženské	<i>dobrý</i>
v pedagogice	<i>dobrý</i>
ve zvláštní methodice a ve cvičeních praktických	<i>dobrý</i>
v jazyce českém	<i>dostatečný</i>
v zeměpise	<i>chvalitebný</i>
v dějepise a v nauce o ústavě státní	<i>dostatečný</i>
v počtářství a v kreslení měřickém	<i>dobrý</i>
v přírodopise, somatologii a sdracotnosti člověka	<i>chvalitebný</i>
v přírodopytě	<i>dostatečný</i>
v hospodářství	<i>dobrý</i>
v krasopise	<i>dobrý</i>
v kreslení	<i>dobrý</i>
ve všeobecné nauce o hudbě a ve zpěvě	<i>chvalitebný</i>
ve hře na housle	<i>chvalitebný</i>
ve hře na varhany	<i>dobrý</i>
v tělocviku	<i>chvalitebný</i>

v učebných předmětech nepovinných:

v jazyce německém	<i>dobrý</i>
<i>ve vyzkoušení kluchaniných</i>	<i>dostatečný</i>